

Slätterängen

Så här gör du för att återskapa vår artrikaste miljö

Ännu finns små rester i vårt landskap som har kvar en osannolik artrikedom som ett minne av ängsbondens slit under århundraden. Men bara för 30 år sedan var de mångdubbelt fler. Även de ängarna som sköts idag har oftast förlorat de allra känsligaste arterna, och de allra mest hävdberonde vegetationstyperna. Så det är nästan svårt att förstå att det funnits en så rik flora precis runt hörnet från oss alla. Det går att vända utvecklingen igen, om man jobbar uthålligt och noggrant under många år. Satsa hellre tid och möda på att vara väldigt noggrann på en liten men artrik yta, än att hålla en större äng halvbra skött. I denna artikel beskrivs hur du kan göra.

En slätteräng är en mark där man skördar allt som spontant växer, utan någon tillförsel av gödsel. Delar av ängen kan tillfälligtvis ha odlats som åker, men i så fall utan att ha gödslats eller såtts igen med vallfrö. När en stor del av landskapet sköttes på det sättet under många hundra år hann markerna samla på sig en lång rad av olika arter. Många hade ursprungligen sina förekomster i andra trakter eller naturtyper, men fann i den kulturskapade ängen en plats där de kunde konkurrera på ett utmärkt sätt. Därför kan man till exempel i en torr slätteräng finna arter som vanligen växer fuktigt, eller i en äng med lågt pH finna arter som vanligen växer i kalkrikare marker.

En äng som skötts väl under århundraden hyser många arter på en liten yta, och blir mer rika på örter. På bilden dominerar svinrotens blad tillsammans med jungfrulin, prästkrage, slättergubbe, späd ögontröst, blodrot, ängskallra, darrgräs, gökärt m.m.

För att kunna bevara eller förstärka en artrik ängsvegetation måste man sköta marken på det traditionella sättet, eftersom det var den skötseln som fick arterna att en gång etablera sig i ängen. Dessutom måste man vara extra noggrann nu, för att motverka kvävedefall, försurning och oftast flera decennier av en mer eller mindre eftersatt skötsel.

Texten behandlar främst torra och friska marker där det finns en del träd och buskar. De historiska ängsmarkerna bestod också till stora delar av fuktiga och blöta marker. Men där såg skötseln ofta ut på delvis andra sätt. •

Brudsporre är en orkidé som idag nästan bara finns kvar på kalkrik mark, men som förr även fanns i många andra slåtterängar.

I slåtterängen kan arter från olika miljöer samsas. I den här ytan finns orkidén jungfru Marie nycklar och ormrot som trivs bäst på fuktigt mark, tillsammans med jungfrulin, ängsskallra, svinrot, slåtterfibbla och prästkrage som annars vill ha det torrare. Foto Lars Sjögren

Ängens historia och funktion

Under minst 1000 år var slåtterängen helt central inom jordbruksproduktionen. Det vinterfoder man fick ihop i ängen avgjorde hur många djur man kunde hysa över vintern, vilket i sin tur gav gödsel till åkrarna där maten odlades. För lite ängshö kunde alltså ge svält, medan en god tillgång på vinterfoder till djuren kunde ge gott om mat till människorna. Hade man dessutom så mycket ängshö att man kunde hålla en ox eller en häst som dragdjur blev odlingen ännu mer effektiv, och livet betydligt bekvämare och drägligare för bondens familj.

Alltså var ängen en vårdad och vördad del av landskapet, som sköttes med stor omsorg. Och man tog vara på så mycket ängshö som möjligt under den tid på sommaren då det gick att få det torrt. Förutom de rena ängsgårderna slogs även all ängsmark i åkergården, alltså ytor mellan och runt åkrar och på åkerholmar. Det fanns ibland också ängsytor på utmarken, som inhägnade små ängsgården, eller ostängslade slåtterkärr. Ängen gödslades aldrig, eftersom all gödsel behövdes till åkern. Därför kom ängen att domineras av en naturlig flora, med alla de arter som har bäst förutsättning att konkurrera på näringsfattig gräsmark med en väldigt stabil skötselmetod som är sig lik över mycket långa tider.

Detta ändrades efter mitten av 1800-talet då flera saker revolutionerade jordbruksproduktionen. Framför allt började man odla djurens vinterfoder på åkermark, när man kom på att odla kvävefixerande vallgrödor som klöver. Snabbt minskade ängens betydelse. Det fanns fortfarande kvar många små slåtterängsytor i mitten av 1900-talet, men idag är det bara spillror kvar av det fantastiska ängslandskap som dominerade stora delar av södra Sverige för 200 år sedan.

Av den historiska ängsmarken har stora delar odlats upp till åker, medan andra delar antingen vuxit igen till skog, eller används som betesmarker. En betesmark kan utseendemässigt vara ganska lik en slåtteräng, men många av ängens arter har inte alls samma chans att konkurrera där. Betesmarken domineras av gräs, medan många blommande örter trivs mycket bättre i ängen. •

En slåtteräng blir mer dominerad av örter än gräs, och får en riklig blomning av många arter. På bilden från Rumänien syns ängshaverrot, prästkrage, bockrot, stallört m.m.

I Rumänien kan man fortfarande se stora landskap som fortfarande präglas av århundraden av lieslätter.

Året runt i ängen

Bränning

På ytor som blev dåligt slagna eller dåligt efterbetade förra året är det väldigt bra att bränna fjolårsgräs på våren. Elda när det är som allra torrast, i mars eller april. Bränningen gör att växtligheten kommer igång väldigt tidigt, och de ytorna blir mycket lättare att slå på sommaren. Många ängsväxter har också lättare att gro efter bränning, så det kommer att bli en artrikare flora här. Om det är mossa på marken gör bränningen att gammalt gräs som binder ihop mossan i en kompakt matta brinner av, så att mossan lätt kan räfsas bort. •

Fagning

Årets stora arbete i ängen börjar med vårstädningen, vilket brukar kallas fagning. Den gör man både för att få bort pinnar och kvistar som skulle göra lieslåttern svår, och för att få bort löv och mossa. Är det mycket löv och mossa kvar så hindrar det en tidig start på växtligheten, försvårar lieslåttern och försämrar kvalitén på höet. Halvt nedbrutet löv som man får med sig vid höskörden skulle göra att höet lättare möglar.

Den traditionella tiden för fagningen är när vitsipporna blommar. Men det går även bra tidigare, om lövet är torrt och lätträfsat. Det är värdefullt att räfsa så hårt och noga som möjligt. Då får man bort allt material som annars skulle legat kvar och ökat näringsinnehållet, vilket skulle missgynnat en artrik flora. En riktigt kraftig räfsning gör också att man får med sig en hel del mossa. Hakmossa, som är vanlig i din gräsmatta, växer numera ofta i stora mängder i ängsmark. Den bildar en tjock matta som missgynnar en artrik flora genom att frön får svårt att gro. Löv och mossa isolerar dessutom mot vårvärmen, så om det är välräfsat i ängen kan växtligheten komma igång flera veckor tidigare. Det gör i sin tur att sommarblomningen kommer något tidigare, så att man kan slå ängen i juli när det är bra torkväder, utan att man minskar ängsväxternas blomningstid.

Floran reagerar direkt positivt på en kraftig fagning eller mosskattning så att plantor av till exempel ängsvädd och slättegubbe blir kraftigare, medan grässtråna blir lägre och färre. Om man kommer ända ner till markytan med räfsningarna blir det även en liten lätt myllning av alla frön som dråsade av under förra årets höskörd, så att ännu fler nya plantor kan gro.

Faga med en bra lövräfsa så du kommer ända ner till botten. Foto Sune Broman

Efter bränning av fjolårsgräs ser man att det blir mycket ytor där örter kan gro.

Traditionellt har man främst fagat med en vanlig pinnräfsa. Samma som man använde för att räfsa höet på sommaren. Men idag är det ofta behov av att räfsa hårdare, när eftersatt fagning under många decennier gör att lagret av löv och mossa är så tjockt att man annars aldrig kommer ner till botten. Därför är det bättre att använda en modern lövräfsa med ståltrådspinnar. Där det är väldigt mycket mossa är det perfekt att använda en så kallad gräsmatteluftare. Antingen en manuell, eller en motordriven om det är någorlunda plana ytor.

Mossan är ofta fuktig och svår att elda upp, så om det är mycket mossa är det lämpligt att köra bort den från ängen och lägga i kompost. Lövet kan man däremot gärna elda upp i högar. Det är viktigt att inte elda på fläckar där den rikaste floran finns. Men om man har fläckar där det är mycket av besvärliga arter som lentätel, bergör, blåbärsris eller ytor där stagg tagit över helt, så är det väldigt lämpligt att elda löv där, så kan den artrikare floran istället få en chans att vandra in. Det finns arter som i slätterängar särskilt trivs i gamla brandfläckar. En sådan är kransrams. •

Det blir mer löv än man kan tro när det står träd och buskar i ängen. Skulle det ligga kvar vore det skadligt både när det täcker marken och när det bryts ner och ger näring till oönskade arter.

Foto Sune Broman

Ofta visar det sig vara mer mossa än gräs närmast marken. Efter en rejäl krattning blir det utrymme för mycket örter att gro. Kratta mossa gör man bäst med en gräs-matteluftare.

Bästa fagningsredskapet. Lövräfsa med runda ståltrådspinnar.

Växtligheten kommer igång tidigt när det är fagat. Där lövhögarna brunnit kan det gro nya örter.

Vår i ängen

- Bränn fjolårsgräs på ytor som blivit dåligt slagna eller efterbetade. Det gynnar örterna.
- Räfsa bort så mycket löv och mossa som möjligt. Det gör att växtligheten kommer igång tidigare, gynnar en artrikare flora och gör ängen mer lättslagen.

Första skira grönskan i en nyfagad äng. Foto Sune Broman

Blomstertid

Från mitten eller slutet av maj, och tills gräset är slaget har ängen alltid varit lika viktig som åkern att skydda, så att inte det blivande vinterfodret trampas ner och blir svårt att slå. Så det är viktigt att hålla sig själv och andra besökare till stigar, och annars njuta av ängen från sidan. Detta är den första omgången av belöning för ängsbonden; en doftande och blommande symfoni. Den artrikaste växtmiljö man kan finna i våra trakter.

Många av de ängsväxter som förr dominerade ängarna har blomningstid redan i slutet av maj och början av juni, särskilt om vårskötseln har varit bra så att växtligheten kommit igång tidigt. Nu blommar stora mattor av gökärt, svinrot och sommarfibbla, och på de fuktigare delarna smörbollor och gökblomster. Omkring midsommar blommar orkidéer som nattviol, jungfru Marie nycklar, brudsporre, ängsnycklar och vityxne, samt även andra arter som förr var vanliga i ängarna, som slättergubbe, slätterfibbla, darrgräs, vildlin, jungfrulin, ormrot, ängsskallra, späd ögontröst och fältgentiana.

Alla dessa arter har i stort sett blommat över redan i början av juli, vilket sammanfaller med att den traditionella slättertiden tog sin början. Och det är förstås logiskt. De arter som gynnades av slätter i juli månad var de som under den tusen år långa perioden av slätterängslandskap i norra Europa, var de som kom att sprida sig och bli de typiska och rikliga ängsväxterna.

Smörbollor

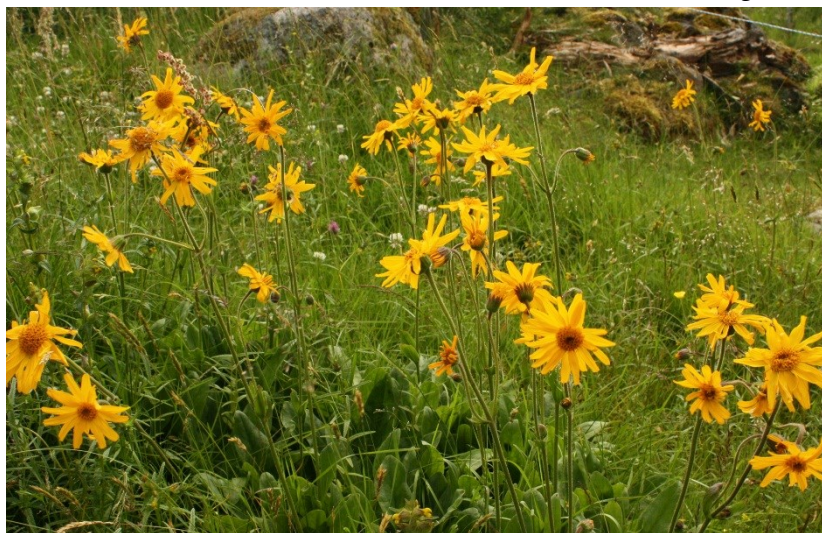
Svinrot och gökärt

Jungfrulin. Foto Katrin McCann

Vityxne är en orkidé som idag är väldigt sällsynt, och som förr bara fanns i slätterängar. De flesta andra orkidéerna är också slättergynnade.

Slättergubbe

Darrgräs är slåttergynnad.

Ett mindre antal slåttergynnade arter blommar senare, som till exempel ängsvädd. Den blommar som rikligast i augusti. Men plantorna har blad som sitter nära marken, så slåtter i juli gör att bladen får mycket mera ljus. När vegetationen omkring plantan blir avslagen, får den en konkurrensfördel. Dessutom skjuter den snart upp nya blomstänglar så att den kan blomma i augusti och september, även om det inte blir lika rikblommigt. Det blir ändå tillräckligt rik blomning för att frösättningen ska räcka till för att hålla beståndet stabilt eller ökande. Om du vill gynna ängsvädden extra mycket kan man vissa år slå de fläckarna där det är tätast med plantor extra tidigt, så att det kan bli en bra blomning efter slåtern, och andra år hoppa över slåtern på de fläckarna för att istället bränna vegetationen på våren. •

Drakblomma finns mycket sällsynt på kalkrika torrängar.

Ängsskallra och fältgentiana är ettåriga växter som är mycket slåttergynnade. Tidigblommande fältgentiana är idag allt mer sällsynt.

Ängen är en mycket värdefull miljö för många sorters insekter. En del är särskilt gynnade av vissa växtarter. Ängsvädd är populär bland både vildbin och fjärilar. Här är ett påfågelläga på ängsvädd. Foto Karin Persson

På kalkrik mark kan man hittaorkidén tvåblad i slåtterängar. Här tillsammans med gullvivor, st Pers nycklar och backglim. Foto Länsstyrelsen

Slåtter och höbärgning

Juli var den stora hömånaden. Senare än så blir det allt svårare att få höet torrt. Slåttertiden började vanligen 5-10 juli och varade i ungefär en månad. Man kunde börja med att slå torrbackar som blir väldigt svårslagna senare på säsongen. Eller så började man med de frodigaste partierna. I de vanliga ängsmarkerna kunde man ha blommor som tecken när det var dags att börja slått. Slåttergubbens mittblomma skulle börja blomma över och ängskallran skulle börja blomma över så att den börjar skallra. På så sätt visste man att man inte slog för tidigt, för om man varje år slog för tidigt skulle näringsnivåerna i marken sjunka så att skörden blev allt mindre. Å andra sidan gällde det att inte slå för sent. Dels blir det allt svårare att slå med lie ju längre man väntar, eftersom många arter lagrar in kisel senare under sommaren. Dels faller näringsvärdet i fodret mycket ju senare man slår. Ofta började man i ängen närmast ladugården och arbetade sig sakta allt längre bort från gården. I början av augusti var det allra mesta slaget, men på de ytor som slogs först har det redan börjat blomma om. På det här sättet fanns det ängsytor i alla olika stadier samtidigt, vilket gav fjärlar och andra insekter möjlighet att finna vegetation som passar dem. Det är väldigt bra om du kan göra på liknande sätt nu, även om arealen är mycket mindre. Slå inte allt på en gång, utan börja tidigt med frodiga ytor där det inte kommer så mycket ängsblommor, och med andra ytor som riskerar att bli väldigt svårslagna senare. Slå lite i taget, och avsluta säsongen med den allra blomsterrikaste fläcken.

När mittblomman på slåttergubben blommat över är det dags att börja slå ängarna.

Även om du slår när det blommar hinner mycket frö efter mogna. Foto Sune Broman

Om man väntar med hela slått till augusti kommer sakta men säkert näringsnivåerna att stiga i marken, och så småningom nås den tröskel då de känsliga ängsarterna inte längre kan förnyra sig. Under tiden har man också missgynnat alla plantor av de ängsväxter som tål att bli avslagna i juli, och gynnat en mer högvuxen och artfattigare flora som får konkurrensfördelar med den senare slått. För att kompensera för klimatförändringar och kvävenedfall kan idag slåttertiden gärna tidigareläggas något, jämfört med den traditionella.

Det är viktigt att slå så nära marken som möjligt. Foto Karin Persson

Räfsa fram och bred ut gräset på torra och soliga ytor så att det torkar snabbt.. Foto Sune Broman

Direkt när gräset var slaget spred man ut det med räfsan, jämt över marken så att det torkade snabbare. Man räfsade upp gräs från skuggiga eller fuktiga ytor, och spred det i soliga och torra gläntor. Man vände det dagligen tills det var torrt. Vid bra torkväder går det på 2-3 dagar. Var vädret opålitligt kunde man också hässja höet på plats. Sedan lastade man höet på vagn och körde in det under tak. Man kunde också lagra det på plats i en ängslada eller storstack. Alla denna hantering av gräs och hö gjorde att stora mängder frö mognade och ramlade ur, och dessutom spreds runt i ängen väldigt mycket mer än vad som kan ske naturligt. Det är extra gynnsamt för ettåriga växter och andra kortlivade

arter som är beroende av mycket fröspridning, som t.ex. gentianor, skallror, ögontröstar, vildlin och jungfrulin.

Väldigt mycket frö produceras även på de plantor som till synes är i full blom vid slått. När de slås av och torkar eftermognar mycket frö snabbt och hinner mogna och dråsa av innan höet körs bort. Därför är det inget problem att slå en äng när den står i full blom. Det blir ändå mycket moget frö. Och det viktigaste är dessutom inte hur mycket frö som produceras, utan att så mycket frö som möjligt får rätt betingelser för att gro och växa upp till nya plantor. Och det lyckas bäst vid en traditionell och intensiv ängsskötsel. •

En traditionell träräfsa är bekväm och lätt att jobba med. Den bästa moderna varianten är av plast. Skaftet ska gärna vara extra långt.

Det är värdefullt att vända på höet och få det torrt så fort som möjligt. Då mognar ängsfröet.

Det är viktigt att räfsa väldigt noga. Det gör att frö ram-lar ur och räfsas ner, och att inget gräs blir kvar som miss-gynnar framtida ängsflora. Sedan kan man ta en väl-förtjänt paus och beskåda ett vackert resultat.

Sommar i ängen

- Börja slåttern redan 5-10 juli på de ytor som är frodiga eller där det inte finns så mycket blommor.
- Det blir mer svårslaget med lie ju längre man väntar.
- Årlig slåtter i augusti innebär näringsansamling som så småningom missgynnar en rik flora.
- Att vända gräset och få höet ordentligt torrt är mycket viktigt för att växterna ska fröa av sig.
- Frön eftermognar när växterna slås av, även om de fortfarande blommar vid slåttern.
- Fläckar med mycket senblommande arter som t.ex. ängsvädd slås antingen väldigt tidigt, eller i augusti. Vissa år kan du gärna hoppa över slåttern där och bränna fläckarna våren efter.

Man kan räfsa ut höet på plana ytor och bärga med självlastarvagn. Foto Sune Broman

Nyslaget och välräfsat i ängen. Foto Sune Broman

Lie och andra slätterredskap

Det var uppfinnandet av lien som gjorde den storskaliga ängen möjlig. Den första lien var ett kort blad på ett meterlångt skaft som bara hölls i en hand. Sådana s.k. kortliar kan fortfarande ses i bl.a. Norge. Så småningom förbättrades lien så att både bladet och orvet blev längre. Utformningen utvecklades på olika sätt i olika delar av Europa och Sverige. Lien är en fantastiskt bra redskap i ängen. Den samlar ihop den slagna vegetationen i strängar och gör fina, skonsamma snitt i växten. Det går utan vidare att slå i både branta, blöta eller steniga marker, vilket inte är lätt med andra redskap. Det är viktigt att slå så nära marken som möjligt, eftersom gräset allt mer viker undan ju högre man försöker slå. Därför sparar man mycket energi på att slå nära marken. Dessutom finns en väldigt stor del av vegetationsvolymen nära marken i ängen, så för varje cm högre man håller lien desto mindre andel av höproduktionen får man med sig. Det var helt nödvändigt för en ängsbonde att hålla lien så nära marken som möjligt.

Det mesta av slättern utfördes i gryningstimmarna när daggen fortfarande låg. Då är det mycket lättare att slå med lie, eftersom celltrycket i växterna då gör dem styvare, och att tyngden i vegetationen blir lite större så att den inte lika lätt viker undan för lien. En lie är ett billigt och oslagbart redskap, under förutsättning att den har bra kvalitet, att den är inställd att passa just dig, och att den hålls rakbladsvass. Och den konsten är tyvärr inte lika allmänt spridd som förr.

Det bästa moderna redskapet i ängen är en motormanuell knivslätterbalk. Den klipper bra och nära marken och gräset faller jämnt utspritt så att det torkar lätt. Nackdelen är att det inte fungerar bra där det är småkuperat eller mycket sten eller tuvor. Man måste köra väldigt långsamt så att det klipper rent, annars lägger det ner mycket av vegetationen oslagen. Du ska också låta balken glida så tätt mot marken som möjligt. Det behöver vara en maskin med hög kvalitet. De billiga klipper ofta dåligt. På planare ytor, om du kör sakta, blir slätterresultatet ofta bättre med en slätterbalk, än vad de flesta numera kan åstadkomma med lie. Och en fördel är också att den slår väl även i helt torrt väder, så att du kan köra när som helst.

För ett svenskt lieblad är en slipsten nödvändig. På europeiska blad knackas eggen fram.

Lien är fortfarande ett fantastiskt bra slätterredskap. En slätterbalk är bra med dyr, och en röjsåg kan i värsta fall göra mer skada än nytta. Foto Marina Bengtsson

Det är vanligt att röjsågen, med olika slättertillsatser, används för ängsslätter idag. Den kommer inte i närheten av lien när det gäller resultat och kvalitet, och det finns en del allvariga problem med röjsågen, men det går att få det att fungera hyfsat. Och det kan vara bättre att slå med röjsåg än att inte slå alls. På röjsågen kan man antingen ha trekantsklinga av stål, trimmersnöre eller häcksaxaggregat. Med trimmersnöre går det att slå väldigt väl om du slår nära marken. Men snöret piskar sönder vegetationen vilket gör det omöjligt att få med allt när man räfsar. Det gör i sin tur att det blir en gödslingseffekt som missgynnar en rik flora. Eftersom snöret trassar sönder stubben blir växterna mer utsatta för uttorkning och riskerar angrepp av svamp och bakterier. Häcksaxaggregatet klipper snyggare, men är ändå väldigt dåligt, eftersom det klipper gräset i korta bitar som gör det ännu svårare att räfsa än efter trimmersnöret. Och det går inte att slå lika nära marken som med snöret. En välslipad trekantsklinga kan fungera ganska bra om du håller den nära marken. Den slår av det mesta av växtligheten bara en gång, och kastar iväg det slagna, så att det går att räfsa ganska väl.

Att slå med röjsåg så att det blir dåligt slaget och dåligt räfsat är ofta sämre än att sköta ängen med enbart bränning! Om du ändå väljer att slå med röjsåg tänk då alltså på att slå så nära marken som möjligt, räfsa inom 2-3 dagar, och räfsa extremt noga! •

Tidig höst i en välskött äng, med två kor på efterbete. Foto Sune Broman.

Efterbete

Efter höbärgningen släpptes betesdjuren in på efterbete. Först kunde det ske i de gårderna som enbart innehöll ängsmark, medan efterbetet i åkergårderna fick vänta tills allt som odlades på åkrarna också var skördat. Efterbetet skedde främst under augusti till oktober.

Vid efterbetet betas återväxten av så att det inte vissnar ner och samlas som förna. Djurens tramp gör också att frön trampas ner så att ängsfloran kan förnygras. Det är överlägset bäst att efterbeta med nötkreatur eller häst. Fåren är för lätta för att skapa tillräckligt tramp. Kallblodshästar är särskilt bra eftersom de gärna äter grovt gräs, och betar ner allt riktigt nära marken så att det blir mycket lätt att faga och slå kommande år. Med hästar som inte stödutfodras kan man fortsätta att beta ängen även i november, så länge det finns något att äta och det inte blir för mycket trampsador. Djur som stödutfodras ska absolut inte släppas in i ängen, eftersom de då tillför näring som skadar floran. •

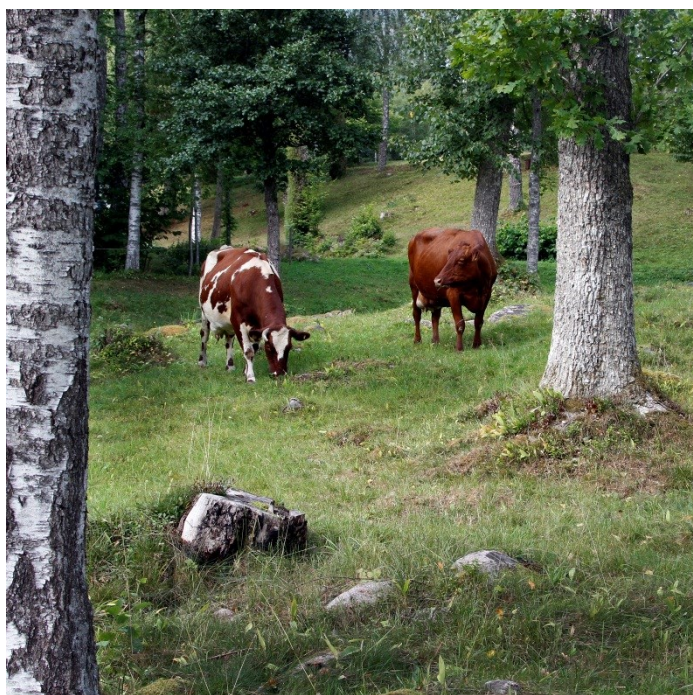
Hamling

Att hamla träd betyder att man skär grenarna för att samla lövkärvar som vinterfoder till djuren. Det gjorde man på i stort sett alla träd av alla trädslag som växte i ängarna förr. Träden hölls på detta sätt små så att de inte skuggade mycket, utan mer ljus nådde till markvegetationen. Eftersom träden tar en hel del av sitt behov av vatten och näring på en djupare nivå i marken så lyfte de upp en del näring som kunde komma markfloran till del efter hamlingen. Ytterligare en nytta var den stora mängd klenved man fick av hamlingen, som räckte till allra största delen av eldningen i spisar, kokgrytor och bakugnar. Hamlingen genomfördes främst i augusti och september. Alltså efter ängsslåttern. •

Röjning av sly och buskar

När hamlingen är avklarad och betesdjuren lämnat ängarna på hösten, kan det behövas lite kompletterande röjning av sly och buskar. Förr sparade man en del buskar i ängen som man hade nytta av, som t.ex. hassel och nypon för nötter och bär. Men när de började bli för stora och yviga så skar man ner dem så att de fick komma igen som små täta buskar. Detta gjordes på hassel med 10-15 års mellanrum. Mindre buskar är lättare att skörda nötter eller bär på, samtidigt som de inte tar så mycket ljus från gräsväxten. En fördel för mångfalden med att hålla buskarna små är också att små och täta buskar ofta är en attraktiv miljö både för insekter och fåglar. Förnygras inte alla hasselbuskar samma år, utan försök behåll en variation i storleken.

Tänk också på att spara en del skott av lövträd som skulle kunna bli nya hamlingsträd när de vuxit upp. Och glöm inte att ängen kan bli gårdens pärla. Så gör det vackert! •

Efterbeta helst med nöt eller kallblodshäst. Foto Sune Broman

Hamlad alm. Foto Roy Johansson

Spridning av ängsflora

En viktig förklaring till att ängarna hann bli en så fantastiskt artrik miljö på bara 1000 år, är att så mycket hö flyttades runt i landskapet. Nästan varje hästkärra hade med sig en säck med hö till hästen, och det såldes och köptes stora mängder hö kors och tvärs över landskapet. Då följde det förstås med frö som slumpvis dråsade ur vid helt andra ängar. Detta har idag upphört helt. Det hö som nu säljs till hästar och kaniner är odlat på åkermark, och innehåller inga ängsväxter.

För att kompensera för det är det väldigt bra att hjälpa till med fröspridningen. Men det är viktigt att man vet vad man gör så att man inte råkar sprida arter som kan bli bekymmersamma, eller att man tar frön på platser där man inte har lov, eller från arter som är fridlysta.

Det första du kan göra är att samla frön på dina egna marker, eller från vägkanterna i hemområdet. Kanske står det kvar enstaka plantor av stor blåklocka, gullviva, ängsskallra, gökblomster eller ängsvädd, på platser där de knappast har chans att förnygra sig längre. Då kan man med gott samvete plocka blomstängeln och låta fröna mogna i en papperspåse. Kratta bort förna och mossa på magra fläckar, eller gräv bort ett par grästorvor och lägg fröna där. Att bara kasta ut frön utan att ha skapat markblottor är i stort sett meningslöst eftersom nästan inga av fröna kommer ner till jorden, och på en lämplig yta.

Om du inte har möjlighet att få tag på ängsfrö i hemtrakterna finns det ängsfröblandningar i handeln. Undvik blandningar med gräsfrö eftersom gräsen tar lätt över. Du har redan gott om gräs i din äng. Det är örterna som behöver hjälp på traven. Tänk på att örtfröerna i blandningarna i handeln kan komma från helt andra trakter, medan du i första hand bör försöka gynna den regionala floran, och den genvariation som finns där.

Det är extra värdefullt att så in skallror och ögontröstar. Dessa ettåriga ängsväxter är halvparasiter, d.v.s. förutom att de har gröna blad så parasiterar de även på andra växter. Detta gör att de dels håller nere gräshöjden runt sig, vilket gynnar även andra småväxta örter som annars har svårt att konkurrera. Dessutom är de kortlivade, och lämnar efter sig en blotta eller en gles grässvål där frön kan gro och nya plantor av andra ängsväxter kan etablera sig. Särskilt ängsskallra är lätt att hitta i vägkanter och längs skogsvägar, och har lätt för att gro i din äng. Den behöver inte krattas ner, utan klarar att gro ändå. De ettåriga växterna var mycket vanliga i alla ängar förr, men är de som snabbast försvinner under en period med sämre skötsel. •

Ängsskallra gro lätt i din äng. Till vänster syns en mängd småplantor, och till höger en som blommar.

I Rumänien körs ännu lass med ängshö.

Späd ögontröst var förr vanlig i ängarna men idag mycket sällsynt. Blommar vid midsommar.

Foto Katrin McCann

Miljöstöd

Inom EU:s miljöersättningar finns det möjlighet att få ersättning för skötsel av slåtterängar. Nuvarande stöd (2019) kan ge en årlig ersättning på 12.500 kr per hektar om det är en naturlig ängsflora på skiftet, och det inte kan skötas med traktorslåtter. Dessutom kan man få 1.700 kr/ha för särskild höhantering, 700 kr/ha för efterbete och 100 kr/träd för hamling (max 2000 kr/ha), samt eventuellt gårdsstöd på ca 1000 kr/ha. Totalt max ca 17.900 kr/ha. Detta innebär inte någon timersättning att tala om, om det är en arbetskrävande äng, och om man har ambitionen att få den i så välskött skick som beskrivs ovan. Men om man ändå sköter den, så bli det i alla fall en uppmuntrande slant. Och om det är en förening så ger det ett bra tillskott i föreningskassan. •

Rådgivning

Om du har en äng, eller funderar på att återskapa ängsmark av sådant som idag är betesmark eller skog, så kan du få kostnadsfri rådgivning av oss på Länsstyrelsens landsbygdsavdelning. Slåtterängen är kulturlandskapets juvel, som är värd att poleras till sin forna glans. •

Text: Ingvar Claesson 2014 (Uppdaterad 2019)

Foto av författaren om inget annat anges.

Europas jordbruksfond för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Adress: Landsbygdsavdelningen, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 40340 Göteborg
Tel: (växel) 010-224 40 00 **Webbplats:** www.lansstyrelsen.se/vastragotaland

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN